

We konden het ons nauwelijks meer voorstellen in Amsterdam. Hoe druk het kan zijn. Tijdens een lange zomer vol toeristen. Die de binnenstad aandoen en door de grachten gaan. . Het leek - nou ja tot de Sinterklaasinkopen moesten worden gedaan - ver weg. Toen ik in het boek Spreuken las hoe Vrouwe wijsheid staat te roepen langs de straten, op de kruispunten en bij de poorten, moest ik daaraan denken. In de Hebreeuwse tekst staat dat ze zelfs staat te schreeuwen. Dat moet wel geweest zijn om boven de menigte uit te komen dacht ik meteen. De dagelijkse heisa van de grote stad, waar iedereen het te druk heeft om tot bezinning te komen. Kopen, kopen, racen tegen de klok. Te druk om na te denken. En ik moest ook denken aan de bus waarin ik ooit zat waarmee we van de bergen onze weg naar beneden zochten en waar naast de chauffeur die eigenlijk behoorlijk hard reed de tekst uit psalm 121 stond over de Levende, de Eeuwige die uw ingaan en uw uitgaan behoedt. Zoals van Vrouwe wijsheid gezegd wordt dat ze bij de ingang en de uitgang van de stad staat, bij de poorten. Om je te laten horen dat ze er is. Als je binnenkomt en als je weer gaat.

De RK Kerk kent de litanie van Loreto . Het zijn aanroepingen voor Maria die door de kerk werden vastgesteld (dat was in 1601), maar meermalen werden aangevuld, deze zomer nog door paus Franciscus met 3 nieuwe aanroepingen, waardoor het er nu 54 zijn. Ik zal ze niet allemaal opnoemen, maar de paus vulde deze aan : moeder der barmhartigheid, Moeder van de hoop en troost voor migranten.

Ik ben in de protestantse wereld niet opgegroeid met Maria, maar haar plaats in de liturgie, als vrouwelijke figuur naast de mannelijke heeft me altijd geboeid. Ik heb ook heel wat vrouwen gesproken voor wie ondanks de afstand die zij in de loop van de tijd konden voelen tot de kerk, Maria dichtbij bleef. Maria tot wie veel gebeden werden gericht, die ook in de katholieke liturgie aangeropen wordt in het kyrie. Waarbij het Christus, Ontferm u over ons, wordt gevolgd door al die aanroepingen tot Maria: Moeder Gods, moeder van Christus, moeder van de kerk, van goede hoop, spiegel van gerechtigheid, morgenster, troosteres van bedroefden, oorzaak van onze blijdschap, heil van zieken, en koningin van de vrede. En tussen dat alles nu dus ook als moeder van barmhartigheid, moeder van hoop, en troost van migranten.

En tussen al die namen vond ik ook deze, ik weet niet uit welke eeuw: *zetel van wijsheid*.

Vandaag gaat het over Vrouwe Wijsheid. Uit het boek Spreuken kennen we haar. Daar is de wijsheid een vrouw zoals ze ook gezien werd als de vrouwelijke kant van god, zoals we over haar zomaar tussen de regels in lezen in Genesis 1. Waar God de mens scheidt. "laat ons mensen maken, zegt God, manlijk en vrouwelijk, naar ons beeld. Waarmee dus meteen is gezegd dat die god ook zelf wel manlijk en vrouwelijk moet zijn.

Zou God een vrouw hebben gehad? Was god misschien androgyn? Hij en zij beide? – een interessante mogelijkheid in de huidige genderdiscussie. Niemand weet het precies maar als god daar zegt laat ons mensen maken naar ons beeld, zou er zomaar van partners sprake geweest kunnen zijn, de manlijke en de vrouwelijke god. Sofia, in andere talen Sapiëntia, Isis – in alle talen lijkt de wijsheid wel vrouwelijk te zijn. En duidelijk is dat zij het in de opkomst

van een patriarchale cultuur niet makkelijk heeft gehad en veel sporen van haar werden in de tijd uitgewist. Wie weet uit slechte ervaringen met de godinnen van vijandige volken – een vrouwelijke godin is misschien ook niet alles - wie weet uit angst of haat. Maar niemand weet het echt.

En natuurlijk is met deze vrouwelijke vorm nog niet gezegd dat vrouwen altijd wijzer zouden zijn. In datzelfde boek Spreuken is ook de dwaasheid vrouwelijk. Maar de wijsheid is wel sterker dan het kwaad.

Hoe kan een mens naar wijsheid verlangen. Wat is wijsheid? kun je verzuchten als je niet weet wat te doen. Moet ik gehoor geven aan de vraag die me wordt gesteld, om gerechtigheid, om vrede. En hoe? Ben ik er voor een ander, of toch maar even niet? Voor een vluchteling, voor mijn dierbaren, voor vriend of vreemde. Voor het milieu? Het geeft ons veel getob. Wat is wijsheid, wat staat me te doen. En met een beetje goede wil keer je je dan tot jezelf, naar binnen, tot je hart. Maar, zegt het boek Spreuken: je kunt je ook tot haar wenden. Hoor haar stem klinkt op. Bij de poorten, op de kruispunten en langs de straten.

Je hebt alle kans dus ook het goede te doen. En dan zijn er in het boek Spreuken niet meteen aansporingen om veel te bidden of kerkelijk te zijn, een vroom leven te leiden, maar praktische wel, om de wijsheid in praktijk te brengen in het leven van alledag. Of als je de leider bent van een land. Een vorst, je mag het hopen!

Heel bijbels dus. Dat te doen, daarin te geloven, dat wijsheid het wint.

Maar, hoe praktisch ook, dat doen is ook weer niet helemaal zonder god, want het begin van alle wijsheid is ontzag hebben voor de Levende. Die het goedmaken zal, die ook zo zijn en haar dagelijks werk doet. En steeds maar weer nieuw leven mogelijk maakt. Maar merken we van die god dan wel eens iets ? Waar dan?

Deze weken leven we in de verwachting van kerstmis. We vieren advent. Dat er een nieuwe dag in aantocht is. Nieuwe geboorte zelfs. Ondanks wat er mis gaat, corona, een wereld waar we steeds maar onderweg blijven en nog lang niet zijn. Persoonlijk verdriet, levensverdriet, ongelijkheid, wereldleed. Dat wat we elkaar aandoen. Antisemitisme. Ethiopie. En dat wat ondanks dat we zo ons best doen, toch niet lukt.

Ondanks dat allemaal werd en wordt volgens een oud verhaal iets nieuws geboren. Het was door een jong meisje. Een kind in een voederbak. Migrant onderweg, een stal.

Dat meisje schijnt een lied te hebben gezongen, dat alles omgekeerd zou zijn. Wat klein leek groot, wat arm leek rijk. Al die dingen maar dan 180 graden gedraaid. En toen haar kind, een kind uit kringen waar je zoiets niet zomaar had verwacht, die gedachte van haar voortzette en op de manier van het boek Spreuken in alledaagse praktijk bracht, toe hebben mensen eeuwenlang gezegd en gezongen: hem achterna. Wij straks ook.

Dan moet die moeder ook wel iets bijzonders zijn, moeten ze hebben gedacht. Sommigen noemden haar een nieuwe Eva, anderen dachten die moet iets met die Vrouwe Wijsheid te maken hebben. Een moeder Gods. Net als in het boek Spreuken, net als in Genesis 1. En zo gingen ze haar aanspreken: moeder van God, schoot van ontferming en ook: zetel van wijsheid. En nooit werd het advent of daar klonk: Hoor, een stem klinkt op.

In het verpleeghuis spreek ik regelmatig een vrouw, eergisteren is zij 93 geworden.

Heel wat moest zij achter zich laten, nu ze stap na stap afscheid neemt van een lang leven: haar man, haar huis, haar mobiliteit, contacten, haar gastvrije aard - want wat kun je daarmee als je in het verpleeghuis niet eens zelf een kopje thee kunt serveren - en zoveel meer. Maar wat ze het meest mist zijn bijeenkomsten zoals vanmorgen hier. Nooit gedacht dat ik dat zo zou missen, zegt ze het. 'De etentjes met vrolijk gedekte tafels - ze doen echt hun best, maar 'ik voel niets', zegt ze. De stilte in het gebouw - een leeg, wit kamertje met niets aan de muur, geen kaars, geen tekst, geen muziek: mij zie je daar niet. Niemand eigenlijk. En niemand is er, zegt ze, die 'er' iets aan doet 'als je begrijpt wat ik bedoel', of je weet het niet van elkaar. Samen vieren, zingen, stil zijn is daar nooit. Alleen de stilte in je eigen kamer.

Toen op de gang een buurvrouw stierf, die 'er' wél iets mee had, zei ze, wilde ik plotseling zo graag iets doen. 'Ik wist zo gauw niet wat', maar naast de hoofdverzorgster had ze zomaar een Onze Vader en een weesgegroetje aan Maria gezegd. Ik bezocht haar op haar kamer, waar ook een klein beeldje van Maria staat. 'Beeld en gelijkenis' dacht ik meteen van Vrouwe wijsheid die in de joodse traditie ook in verband is gebracht met Sjechina, het inwonen van god in de wereld. In ons zelf.

Volgens het jodendom trekt zij altijd met mensen mee. In de tussenruimte. Bovenop de ark, de kist waarin de 10 woorden werd bewaard om aan houten stokken mee te kunnen dragen, om ze vooral draagbaar te houden om met elke beweging die een mens maar maken kan, mee te kunnen gaan. Als woord voor onderweg. Op het deksel van die kist stonden twee engelen, waarvan de vleugels elkaar bijna raakten. En daar in de tussenruimte, zeggen de rabbijnen, daar is de Sjechina te vinden. Niet gemakkelijk in een beeld te vangen, een beetje verborgen, ertussen, een beetje als god zelf.

Zo ook vrouwe wijsheid. Ook in geen beeld te vangen. Omdat ze op allerlei manieren op alle kruispunten en straathoeken, als we niet goed weten of we links of rechts zullen gaan of toch maar rechttuit, er kan zijn. Niet te vangen in een woord of in wat is, maar meer te vinden waar iets nieuws wordt geboren. Misschien is het daarom dat vrouwe wijsheid niet alleen met de moeder in verband wordt gebracht maar ook en juist met het kind. Een spelend kind, een zusje zelfs in sommige hoofdstukken van het boek Spreuken. Een onbevengene meisje dat zonder terughoudendheid van mensen houdt. In liefde en vertrouwen, liefde lichaam van zon. Ze doet wat ze doet. De uitkomst hoeft niet vast te staan. Want voor wie speelt, hoeft dat niet. Je schept een nieuwe wereld, al doende, uit het niets. Zoals in een spel, een lied of muziek dat zomaar gebeuren kan: je verbeelding aangeboord, je perspectief verbreed. Stel je voor, in deze coronatijd, dat we dat niet meer hadden.

Je zat aan de kant van de weg en iets was er dat je riep. En het was alsof een landschap opengaat, een licht opgaat. En ineens wist je het weer waar je voeten te zetten, en je stond. Er was weer adem en weer geboorte. Alsof het altijd nog kon. We wensen het elkaar toe.

